

**DAMGALANMA ÜZERİNDEN ÖTEKİ KONUMUNA YERLEŞEN KADIN
FİGÜRLERE KARŞILAŞTIRMALI BİR YAKLAŞIM:**

KIZIL DAMGA VE MEDUSA

Osman KARAKUŞ*

Öz

Nathaniel Hawthorne'un öne çıkan eserlerinden biri olan Kızıl Damga'nın ana karakteri Hester Prynne'nin Püriten bir düzen etrafında şekillenmiş katı kuralları olan toplumda damgalanması ve bunu takiben toplumdaki soyutlanması mitolojiden bir figür olan Medusa'nın da benzer şekilde damgalanarak lanetlenmesine benzerlik gösterir. Bu benzerliklerin her iki anlatıda da erkek egemen bir toplumda oluşum göstermiş namus kavramı üzerinden kadın karakterlere atfedildiği, çalışmada yer verilen çeşitli çıkarımlar sonucu ortaya koyulur. Her iki anlatıda damgalanmanın karakterlere maddi ve manevi olarak farklı biçimlerde nasıl aktarıldığı üzerinde durulmuş ve sebep olduğu etkiler üzerinde tartışılmıştır. Bu bilgiler ışığında incelemesi yapılan çalışmanın amacının Hawthorne'un kaleminden çıkan Kızıl Damga'nın başkarakter Hester Prynne ile Yunan mitolojisine ait Medusa figürünün patriyarkal çarkın kadın üzerinde her dönem yaratmış olduğu olumsuz sirayete ışık tutmak olduğu görülmektedir. Edebiyat ve mitoloji ilişkisine değinmesi ile disiplinlerarası karşılaştırmalı bir çalışma niteliği taşıyan inceleme, kadının toplumdaki yerini sorgulayarak okura farklı bakışlar sunar.

Anahtar Sözcükler: Kızıl Damga, Medusa, mitoloji, kadın, damgalanma.

**A COMPARATIVE APPROACH TO FEMALE FIGURES WHO ARE
POSITIONED AS THE OTHER THROUGH STIGMATIZATION:**

THE SCARLET LETTER AND MEDUSA

Abstract

The stigmatization of Hester Prynne, the protagonist of The Scarlet Letter, one of Nathaniel Hawthorne's most prominent works, by a society governed by strict rules shaped around a Puritan order; and her subsequent exclusion from that society, bears resemblance to the

Araştırma Makalesi

Date Received (Geliş Tarihi): 22.10.2024

Date Accepted (Kabul Tarihi): 25.06.2025

DOI: 10.58306/wollt.1571552

* Bağımsız Araştırmacı, e-posta: osmann200@hotmail.com, ORCID: [0009-0000-7029-7565](https://orcid.org/0009-0000-7029-7565).

way Medusa, a mythological figure, is similary stigmatized and cursed. This parallel is revealed through various inferences presented in the study, demonstrating that in both narratives, such stigmatization is attributed to female characters through the concept of honor constructed within a patriarchal society. In both narratives, it is emphasized how stigmatization is transferred to the characters materially and morally in different ways and the effects it causes are discussed. In the light of this information, it is seen that the aim of this study is to shed light on the negative effects of the patriarchal wheel on women in every period with the figure of Medusa belonging to Greek mythology and Hester Prynne, the protagonist of The Scarlet Letter by Hawthorne. The analysis, which is an interdisciplinary comparative study by touching on the relationship between literature and mythology, offers different perspectives to the reader by questioning the place of women in society.

Keywords: *The Scarlet Letter, Medusa, mythology, woman, stigmatization.*

1. Giriş

İlk toplulukların anaerkil bir yapıya sahipken zamanla ataerkil bir düzene evrilmesi, Antik Çağ'dan itibaren erkek egemen toplum yapısının temellerini oluşturmuştur. Bu tarihsel dönüşüm bağlamında, kadına yönelik toplumsal tutumun annelik ve eşlik rolleriyle sınırlandırılarak, kadının birey olarak varlık göstermesinin sorunlu bir alan hâline gelmesi günümüzde dahi önemini korumaktadır. Okunan eserlerde ve mitlerde okurun sıkça karşılaştığı kadın imgelerinden birkaçına bakıldığında kadına; cadı, şeytan, büyücü, iffetsiz vb. sıfatlarının yüklendiği görülür. Bunların nedenleri arasında en öne çıkanı kadının toplumda bir yeri olmaması dolayısıyla yapacak başka bir meşgalesi olmadığından doğa ile ilişkili olan tehlikeli işlerle ilgilenmeleri söylenebilmektedir. İncelemesi yapılacak eserlerden biri olan *Kızıl Damga*, feminist hareketi alevlendiren bir karakteri oluşturmasıyla ilgi uyandırmaktayken mitolojinin bir ürünü olan *Medusa*, feminist bakış açısına karakteriyle başka bir boyut getirmiştir. Farklı disiplinlerden yararlanılmasıyla kendinden sıkça söz ettiren karşılaştırmalı edebiyat bilimi, iki veya daha fazla ulus edebiyatını; kültürel, sosyolojik, psikolojik ve benzeri disiplinleri kullanarak aralarındaki benzer ve benzer olmayan noktalara değinerek olay ve olgulara bilinçli ve entelektüel bir eleştirel yaklaşım imkânı sunar. Karşılaştırmalı Edebiyat, Gürsel Aytaç'ın tanımlamasıyla ise kısaca farklı dillerde yazılmış iki eserin içerik ve biçimsel olarak inceleyerek benzer, ortak ve farklı yönlerini tespit eden ve bu tespitlere birer yorum getiren bir bilimdir. (Aytaç, 1997, s. 7). Kadın teması açısından benzerlik gösteren *Kızıl Damga* ve *Medusa* anlatısının, “damgalanma” olgusunu benzer biçimlerde ele alması; edebiyat ile mitoloji arasında bir etkileşim alanı oluşturarak, karşılaştırmalı edebiyatın temelini oluşturan disiplinler arası yaklaşıma imkân tanır ve bu bağlamda alana yeni perspektifler sunarak katkı sağlar. Bu çalışmanın amacı, kadının tarihsel ve kültürel

bağlamda maruz kaldığı damgalanma olgusunun, edebi ve mitolojik metinlerde nasıl temsil edildiğini karşılaştırmalı bir yaklaşımla incelemektir. *Medusa* ve *Kızıl Damga* örneklerinden hareketle, çeşitli dönem ve türlere ait kadın anlatılarının ortak ya da ayrıışan yönleri ortaya konmakta; bu yönler üzerinden feminist bir çözümleme sunulmaktadır. Böylece, kadın temsillerinin dönüşümünü disiplinlerarası bir bakış açısıyla değerlendirmek hedeflenmektedir. Bu bağlamda ele alınan çalışmada iki ayrı dönemin kadınlarının benzer ve benzer olmayan yönlerine dikkat çekmek için kullanılması uygun görülen karşılaştırmalı edebiyat, bir bilim olarak incelemenin temelini oluşturmaktadır. Bu da farklı ulus edebiyatlarının benzer ve benzer olmayan kültürlerini, normlarını vb. edebiyat aracılığıyla öne çıkararak okura eleştiri imkânı tanır.

2. Edebiyat ve Toplumsal Cinsiyet İlişkisi Üzerinden Kadın

Her daim birçok alanda güncelliğini korumaya devam eden kadın meselesinin, Platon'un erken dönem feminist söylemi olan kadınlarla erkeklerin aynı düzeyde olmasına kadar uzanmakta olduğu görülmektedir. (Chanter, 2022, s. 29). Yüzyıllar boyu kadın bir özne konumunda toplumda kendini var etmeye çalışmış ve bunu bir noktada başarmıştır. Ancak kolektifleşen bu mesele günümüzde hala çeşitli boyutlarda kendini göstermeye devam ederek birçok kesimce tartışılan kritik bir noktayı oluşturur. Judith Butler, Simone de Beauvoir, Mary Wollstonecraft, Julia Kristeva ve Bell Hooks gibi ünlü düşünür ve eleştirmenler yaptıkları çarpıcı kadın ve toplumsal cinsiyet söylemleriyle öne çıkarak feminist kuramın farklı yelpazelere ayrılmasında önemli rol oynamışlardır. Bunlardan birisini Beauvoir'in ünlü "Kadın doğulmaz, kadın olunur" (Beauvoir, 2024, s. 295) şeklindeki ifadesi oluşturur. *İkinci Cins* adlı yapıtında, kadının tarih boyunca "öteki" olarak konumlandırıldığını belirtir ve kadının erkeğe göre tanımlandığını vurgular. Kadın meselesi ve toplumsal cinsiyet kavramı birbiriyle bezenmiş ve bu bezenme sonucu kadın ve toplumsal cinsiyet arasında bazı uyumsuzluklar ortaya çıkmıştır. Jale Parla bu uyumsuzluğun sebebinin toplumsal cinsiyete göre cinsiyetin tek başına biyolojik bir olgu olarak kabul görülürken toplumsal cinsiyetin ise kültürel bir olgu olarak tanınmasından kaynaklandığını belirtir. (İrzik-Parla, 2021, s. 47). Parla'nın bu söylemini Butler'ın *Cinsiyet Belası* adlı eserinde toplumsal cinsiyet üzerine yapmış olduğu tartışmalar üzerine oluşturduğu görülür ve Butler'ın aksine toplumsal cinsiyet kavramının varlığı üzerinde durur.

Toplumsal cinsiyet belli bir cinsiyeti olan bedenin üstlendiği kültürel anlamlarsa, toplumsal cinsiyetin diğer anlamdaki cinsiyetten zorunlu bir biçimde çıkarsanabileceği söylenemez. Cinsiyet/toplumsal cinsiyet ayrımını mantıksal sonucuna götürürsek, cinsiyetli bedenler ile kültürel olarak kurulmuş cinsiyetler arasında temel bir kopma ortaya çıkar. (Butler, 2014, s.50).

Helene Cixous ve Luce Irigaray'e göre ise kadınlar toplumsal cinsiyet normlarını ortadan kaldırmaya çalışmak yerine dilin sihirli gücünden faydalanarak bir özne olarak kendini yazın dünyasında ifade

etmelidir. (Irzık-Parla, 2021, s. 31). Bu da erkek egemen bir toplumda var olan eril dili kadının kendine özgü bir dil yaratarak kazanında eritme gücüne sahip olduğunu gösterir. Tina Chanter'in ise kadınlara seslendiği *Toplumsal Cinsiyet* adlı eserinde toplumsal cinsiyeti “statü” kavramı üzerinden değerlendirdiği okunur:

Bireyin statüsü değişince rolü ya da toplumsal işlevi de değişir. Sonradan toplumsal cinsiyet olarak adlandırılmaya başlanan cinsiyet rolleri bireyin kimliğinin bir doğal öz olarak doğuştan belli olmadığı; daha ziyade toplumda bireylerin oynadığı rollere göre belirlendiğini düşüncesini savunur. (Chanter, 2022, s. 26).

Simone de Beauvoir'ın *İkinci Cinsiyet* eserinde bahsettiği, “*Kadın doğulmaz, kadın olunur*” (Beauvoir, 2019, s. 13) söylemi irdelendiğinde kadınlığın toplumsal cinsiyet normları içerisinde eritilerek şekillendiği çıkarımı yapılabilmektedir. Cinsiyetlerin bir öneminin olmadığına altı çizilerek asıl etkiyi sağlayanın toplumsal normlar olduğunu savunan eser, toplum bireye hangi etiketi sunmuş ise birey cinsiyetinin önüne geçen normatif yapıyla var olmak durumunda kaldığını gösterir.

Dilin toplumsal cinsiyet söylemleri üzerinde yarattığı normatif etkiden yola çıkarak edebiyatta toplumsal cinsiyet ve kadın söylemleriyle günümüzde de hala etkisini sürdüren Virginia Woolf erkek ile kadının ağızdan çıkan bir kelimenin dahi farklı anlamlar taşıdığını söyleyerek cinsiyetlerin kritik noktalarına parmak basmıştır: “Virginia Woolf, bir kadının 'ben' demesinin, aynı şeyi bir erkeğin söylemesinden tamamen farklı olduğunu, bu iki 'ben'in aynı sözcük olduğunun bile iddia edilemeyeceğini söylerken bunu kastediyor...” (Irzık-Parla, 2021, s. 9).

Farklı düşünür ve eleştirmenlerin kadın ve toplumsal cinsiyet üzerindeki çeşitli ifadelerinin yer aldığı çalışmanın bu başlığında edebiyattan söz edildiğinde yapıçözümcü yaklaşıma da değinilmesi gerektiğini belirtmek gerekir. Bu yaklaşıma göre bir metin yazarından, toplumundan ve tarihinden bağımsız olarak ele alınmalıdır. Bu sayede metin kendisini çevreleyen noktalardan arınmış olarak çok anlam kazanır ve okuruna geniş bir perspektif sunar. Yapısalcılık üzerine tartışan Jacques Derrida, Jonathan Culler ve Foucault gibi önemli isimler “öznenin ölümü”nden bahsederek onun sınırlayıcı yaklaşımına son vermek gerekliliği üzerinde durur. Benzer şekilde Julia Kristeva da eserlerin yabancılaştırılması noktasına değinerek gerçek bir edebi eserin öznenin uzaklaştırılarak incelenebileceğini söyler (Irzık-Parla, 2021, s. 32-38). Yapısalcılık sonrası gelişen yapıçözümcü düşüncenin kurucularından Jacques Derrida, “hiçbir şey metnin dışında değildir” ifadesiyle metnin anlamının sabit ya da otoriter bir merkezden (yazar, tarih, ideoloji) değil, metnin kendi iç ilişkilerinden doğduğunu öne sürer (Derrida, 1997, s. 158). Bu yaklaşım, öznenin sabit anlam kurucu konumunu reddederek edebi üretimin anlamını yeniden şekillendirir. Julia Kristeva da benzer biçimde “metinlerarasılık” (intertextuality) kavramını ortaya atarak her metnin diğer metinlerle kurduğu ilişkiler ağı içinde anlam kazandığını belirtir. Ona göre her metin, daha önceki metinlerin mozağıdır (Kristeva,

1986, s. 37). Bu düşünce, yazarın bireysel özneliliğinin yerine kültürel ve dilsel bir ağın ön plana çıkmasına olanak tanır. Hélène Cixous ise yazının eril tahakküm altında şekillendiğini savunarak “kadınsı yazı” (*écriture féminine*) kavramını ortaya atar. Kadınların, ataerkil düzenin rasyonel ve lineer anlatı yapısına karşı sezgisel, çok katmanlı ve parçalı anlatımlarla kendi yazılarını kurmaları gerektiğini belirtir (Cixous, 1975). Bu bağlamda, yapıçözümcü yaklaşım yalnızca edebi metinleri anlamlandırmada değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet normlarını sorgulama ve dönüştürmede de etkili bir kuramsal araç sunar. Julia Kristeva’nın eserlerin öznenen arındırılması gerektiğine dair görüşü de bu bağlamda değerlendirilmeli; öznenen uzaklaştırılan metin hem estetik hem de ideolojik anlamda çoğul bir okuma imkânı sunar (İrzık & Parla, 2021, s. 32-38).

Verilen bilgiler ışığında kısa bir analiz yapıldığında toplumsal cinsiyetin, biyolojik cinsiyetler üzerindeki olumsuz sirayetinin var olan patriyarkal zihniyet ve yaşayışın çarpık bir yansıması olarak ortaya çıktığı alımlanabilmektedir. Toplumun bireye uygun gördüğü kimlikler bireyin bir noktada kaderini belirleyici bir unsur olarak görülse de edebiyatın yadsınamaz gücüyle ortaya çıkan anti-seksist metinlerin ortaya attığı söylemler ile eril dilin hegemonyasının bastırıldığı görülmekte olan bir olgudur. Toplumsal cinsiyetin yalnızca kadın ve erkek üzerine değil; toplumda var olmaya çalışan diğer bireyler üzerinde de olumsuz sirayete sahip olduğu söylenebilmektedir. Ancak çalışma bağlamında kadının toplumsal cinsiyet çarkının arasındaki durumu üzerinde durulması hedeflenir.

3. Disiplinlerarası Bir Yaklaşım Olarak Karşılaştırmalı Edebiyat ve Mitoloji

Var olan salt bir düşünceyi sahip olduğu edebi çeşitlilik ile üst noktaya taşıyan ve anlatmak istediğini dilin zenginliği ile okuruna sunan edebiyatın, kadın yazarların üzerine yüzyıllar boyu nüfuz etmiş olan eril hegemonyanın silkelmesi adına başvurdukları bir araç olarak gücünün yadsınamayacağı bir gerçektir. Buna göre edebiyatın çeşitli disiplinler ile kurduğu ilişkilerin neticesinde yapılan analizlerin geniş bir perspektif ile oluşarak yapılan çalışmalara zengin bir alan sunduğu görülür.

Disiplinlerarası bir yaklaşım sunan karşılaştırmalı edebiyat Gürsel Aytaç’ın tanımıyla “...*farklı dillerde yazılmış iki eseri konu, düşünce ya da biçim bakımından incelemek, ortak, benzer ve farklı yanlarını tespit etmek, nedenleri üzerine yorum getirmektir*” (Aytaç, 2019, s. 11) şeklinde tanımlanır. Bundan yola çıkılarak karşılaştırmalı edebiyatın; din, dil, ırk, cinsiyet gözetmeksizin kapsayıcı bir rolü benimsediği gerçeğinden de söz etmek gerekir. Disiplinlerarası olduğundan sözü edilen edebiyatın; tarih, sosyoloji, psikoloji ve mitoloji gibi disiplinlerden sıkça yararlandığı bilinen ve alımlanan bir olgu olarak alıcı karşısına çıkar. Aytaç, bu bağlamda mitolojinin edebi eserlere asırlar boyu ortak bir kültür birikimi sunduğundan bahseder (Aytaç, 2019, s. 13). Medine Sivri ve Işıl Köylü, bu ortak kültür birikiminden meydana gelen kültür hazinesinin “Karşılaştırmalı Edebiyat ve Mitoloji İlişkisi” adlı makalelerinde çeşitli toplumlara yol gösterdiğinden bahsederler:

Mitler insanoğlunu yansıtmaalarının yanı sıra, geçmiş ile günümüz arasındaki bağlantıları ortaya çıkarmaları ve bugünkü tarihimize yol göstermeleri açısından da önemlidirler. Çünkü mitler her şeyden önce insanların eylemlerini yönlendirirler. Mitlerden yola çıkarak daha önce yaşanmış durumlarla nasıl başa çıkılacağı öğrenilebilir. Geçmiş hakkında edinilen bilgilerle geleceğe daha emin adımlarla ilerlenilebilir. (Sivri-Köylü, 2013, s. 189).

İnsanın yaşamını aynalayan bir disiplin olarak mitoloji, edebiyat ile olan uyumlu ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda güçlü kadın figürlere sahip olmasıyla pek çok açıdan ele alınabilir konumdur. Mitlerde kadın figürlerinin güçlü yönlerine yer verilse de, bu karakterlerin çoğunlukla trajedileri aracılığıyla tanınmaları dikkat çekici bir durumdur. Trajedileri ile öne çıkan mitolojik kadın figürlere bakıldığında bunların başında; Medusa, Lamia ve Medea yer almaktadır.

Verilen bu bilgiler ışığında karşılaştırmalı bir incelemesi yapılacak bu çalışmada da mitolojinin trajik kadın karakterlerinden biri olan Medusa, Amerikan edebiyatının önemli temsilcilerinden Nathaniel Hawthorne'un *Kızıl Damga* adlı eserinin başkarakteri Hester Prynne ile "damgalanma" üzerinden değerlendirilecektir.

4. Damgalanma Üzerinden Öteki Konumuna Yerleşen Kadın Figürlere Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım: Kızıl Damga ve Medusa

Tarihte var olmuş ve var olmaya devam eden her toplumun kendi kültürel olguları ile bezenmiş olsa da çeşitli konularda ortak fikirlere sahip olduğu görülür. Ataerkil veya anaerkil olarak kesin birer çizgi ile ayrılan toplumların cinsiyet üzerinden bireylere çeşitli yaptırımlarda bulunduğu görülmektedir. İncelemede ele alınacak olan her iki anlatının da ataerkil bir düzenin hakimiyet sürdüğü bir toplumda oluştuğu farklı toplumların sahip olduğu ortak paydaya işaret eder. Bir antik Yunan mitine ait olan Medusa kimi okur ve eleştirmence kadın hareketleri açısından önemli bir figür olarak görülür. Medusa anlatısı çeşitli kaynaklarda farklı şekillerde ele alınsa da sonuç olarak bir kadın olarak ataerkil boyunduruğu altında damgalanmış olarak mitolojide yer almakta olduğu bilinmektedir. Bu karşılaştırmalı inceleme başlığında Medusa'nın karşısına edebiyat dünyasının önemli görülen isimlerinden biri olan Nathaniel Hawthorne'un *Kızıl Damga* adlı eserinin ana karakteri Hester Prynne yerleştirilerek yapılacak olan bir analizin okura sunulması hedeflenir.

Damgalanma, bir bireyin ya da grubun, toplumsal normlara ve değer yargılarına aykırı bir davranış veya kimlik özelliği nedeniyle dışlanması sürecini ifade eder. Erving Goffman'ın *Stigma* adlı eserinde detaylandığı gibi, damgalanma sadece bireysel bir deneyim değil, aynı zamanda toplumsal yapılar tarafından üretilen ve yeniden üretilen bir sosyal gerçekliktir (Goffman, 1963, s. 3). Bu açıdan çalışma, Medusa ve Hester karakterlerinin damgalanma ve toplumsal dışlanma süreçlerini feminist ve psikolojik perspektiflerden inceleyerek, her iki figürün kimlik inşa süreçlerini ele almayı amaçlar. Feminist teori, kadınların toplumsal normlar tarafından nasıl şekillendirildiğini ve bu normlarla nasıl

hesaplaştıklarını anlamak için güçlü bir araç sunar. Bu bağlamda, Medusa ve Hester'in damgalanmış kimliklerinin, toplumsal yapıları reddeden ya da dönüştüren bir kimlik inşasına nasıl yol açtığı gözlemlenebilir hale gelir.

Hester Prynne ve Medusa, farklı kültürel ve tarihsel bağlamlarda varlık bulan, ancak benzer şekilde dışlanan kadın figürleridir. Hester, Nathaniel Hawthorne'un *Kızıl Harf* adlı eserinde, Puritan toplumunda cinsel bir suçtan dolayı damgalanmış bir kadındır. Medusa ise, Yunan mitolojisinde, bir kadın figürü olarak erkek egemen toplumun hınç ve korkusunun simgesi haline gelmiştir. Her iki karakter de bireysel kimliklerini toplumsal normlar tarafından belirlenen sınırlar içinde inşa etmeye çalışırken, toplumla arasındaki çatışmanın derinliğini açığa çıkarır. Hester'in damgalanma süreci, onun cinsel kimliğini toplumsal düzenin dışına iten bir etiketle şekillenirken, Medusa'nın hikayesi, ona atfedilen lanet ile sonuçlanan bir öfkenin, toplumu tehdit eden bir canavara dönüşmesine yol açar. Bu bağlamda, her iki kadın da toplumun dışladığı figürler olarak, yalnızca bireysel kimliklerini değil, aynı zamanda toplumsal kabul için verdikleri mücadeleyi de sembolize ederler.

İncelenen kaynaklarda farklı şekillerde ele alındığı okunan *Medusa* efsanesi, en bilinen şekliyle ölümsüz olan Gorgonlar'ın arasından tek ölümlü olduğu bilinen ve oldukça güzel olarak betimlenen Medusa'nın bir gün Tanrıça Athena'nın kutsal olan tapınağında Athena'nın tapınağında Poseidon tarafından tecavüze uğraması üzerine gelişen olayları ele alır. Bu olayın ardından yaşananları öğrenen Athena, Medusa'yı kendisinin gözlerine bakan herkesi taşa çeviren, yılan saçlı, çirkin bir canavara dönüştürür. Bununla kalmayan Tanrıça'nın emri üzerine Perseus Medusa'yı uyuduğu mağarada bulur ve başını keser. Medusa'nın öldükten sonra da gücünü koruyan başı ise Perseus'un düşmanlarıyla savaşırken kullandığı bir silah haline gelir (Mengü, 2020, s. 149).

Bu anlatıdan yola çıkılarak efsanenin ataerkil bir zihniyetin ürünü olduğu bir tragedya olarak değil; bir kahramanlık hikayesi olarak kabul görüyor olmasından anlaşılabilmektedir. İlk Athena tarafından bir ceza yöntemi olarak görünüşü ile damgalanan Medusa'nın ardından bir canavar olduğu gerekçesiyle Perseus tarafından öldürülerek Perseus'un kahraman konumuna yerleştiği bu anlatı birçok yönüyle kadın ve mit alanının üzerinde ekseriyetle durduğu bir konu haline gelmiştir. Medusa efsanesi, eril hegemonyanın sonu gelmeyen etkisinin altını çizmek için oldukça önemli bir mit olarak okur karşısında yerini almaktadır.

Eril bir söylem ve düşüncenin ürünü olan mitte, rızası dışında Poseidon ile birlikte olmasıyla önce güzelliği elinden alınarak damgalanan ardından öldürülerek toplumdan silinmeye çalışılan bir kadın olan Medusa, Hawthorne'un kaleme aldığı *Kızıl Damga* eserinin baş kahramanı Hester Prynne ile başta birer kadın olarak toplumda damgalanmaları ile benzerlik taşır. Her iki karakter de ataerkil yapının dışlayıcı ve cezalandırıcı tutumuna maruz kalarak toplumda var olma mücadeleleriyle öne çıkar. Bu

bağlamda, mitolojik ve edebi metinlerin kadın temsili üzerinden sunduğu eleştirel bakış, toplumsal normların sorgulanmasına olanak tanır.

Püriten değerlerin yoğun olarak hâkim olduğu bir atmosferde geçen eserin yazar Hawthorne'un otobiyografik yansımaları ile bezenmesi sonucu ortaya çıkmış olduğu okunabilmektedir. Püriten bir aileden gelen Hawthorne, bizzat deneyimlediği bu yaşama ve topluma bir norm olarak yerleşen katı ahlak kurallarını eleştirmek için *Kızıl Damga* eserini kaleme almıştır (Albay, 2022, s. 26). Eser boyunca Hawthorne'un anlattıklarının yaşanmış bir olay olması ile anlatıcı bir konumda yer aldığı görülür: “*Belirtmeye çalıştığım, yazdığım öykünün ana hatlarıyla gerçeklere dayandığıdır.*” (Hawthorne, 2005, s. 36).

Eserin baş kahramanı olan Hester evli bir kadın olmasıyla Püriten toplumunun katı ahlak kurallarına ters düşen bir harekette bulunarak başka bir adam ile birliktelik yaşar. Birlikte zina yaptığı adamın bir rahip olması Püriten toplumunun ahlakı ile zıtlaşan bir noktayı oluşturur ve bu noktada Hawthorne da Püriten toplumunun çarpık ahlak anlayışını eleştirerek ahlak üzerine çeşitli yargılarda bulunanların asıl ahlaksız kesimi oluşturduğu üzerinde durur. İşlediği zina sonucu Hester, içinde bulunduğu Püriten toplum tarafından bir ömür boyu göğsünde taşıyacağı kırmızı bir A harf işlemesi ile damgalanır. Bu zina sonucu bir çocuk dünyaya getiren Hester, ait hissetmediği bir toplumda üzerinde A harfi damgası ve küçük kızı ile var olma mücadelesine girer.

Goffman, damgalanmayı bireylerin kimliklerinin “kirlenmesi” olarak tanımlar ve bu kirlenmenin toplum tarafından dışlanan ve marjinalleşen bireylerde kalıcı izler bıraktığını belirtir (Goffman, 1963, s. 3-5). Damgalanmış bir kimlik, bireyi toplumdaki dışlayan ve onu bir “diğer” olarak konumlandıran bir etiketin işlevini görür. Medusa ve Hester'in hikayeleri, bu psikolojik sürecin nasıl farklı şekillerde işlediğine dair değerli örnekler sunar. Medusa, toplumsal yapılar tarafından oluşturulan bir “canavar” imgesinin kurbanıdır. Yılanlarla simgelenen korkutucu kimliği, onun bireysel varlığını tamamen ele geçirir ve bedensel dönüşümüne yol açar. Bu dönüşüm, Goffman'ın “spoiled identity” (kirlenmiş kimlik) kavramıyla paralel olarak, Medusa'yı toplumsal yapı tarafından dışlanan ve korkulan bir varlık hâline getirir.

Hester'in durumu ise, daha içsel bir psikolojik mücadelenin ifadesidir. Hester, toplumsal ahlakın sınırlarını ihlal ettiği gerekçesiyle dışlanmış, fakat bu dışlanma, onun kimlik algısını dönüştüren bir araç hâline gelmiştir. Hester'in toplum tarafından taşınması beklenen “günahkâr” damgası, onu yalnızca dışlamakla kalmaz, aynı zamanda içsel bir sorgulama sürecine de iter. Ancak, bu içsel çatışma, Hester'in kendi kimliğini yeniden şekillendirme çabasına dönüşür. Bu açıdan, Medusa ve Hester'in psikolojik süreçleri, damgalanmanın yalnızca dışsal bir etki değil, bireyin içsel dünyasında derinlemesine izler bırakabilen bir olgu olduğunu gösterir.

Toplumsal cinsiyet üzerinden bir yaklaşımda bulunulduğunda Hester'in içinde bulunduğu toplumun ahlak kurallarına ters düşen bir olayı tek başına işlemiş gibi cezalandırılması aynı şekilde Püriten toplumunun ikiyüzlülüğüne işaret eder. Var olan normatif ahlak değerlerinin yalnızca kadına atfedilmesinin bir eleştirisi olarak okunabilen eserde Hester, kendi rızası ile birliktelik yaşadığı kişi olan rahibi ifşalamaz. Farklı şekillerde yorumlaması yapılabilen bu durum metne bağlı bir yaklaşım ile ele alındığında karakterin üzerinde yoğun olarak hissettirilen ataerkil düzenin normatifleriyle bezenen Püriten ahlak kuralları nedeniyle Hester, zinayı işlediği kişinin adını vermek istemez. Bunun nedeni toplumun işleyen hiyerarşisinde üstte yer alan din adamına halktan birinin olumsuz bir etiket yapıştırmasının pek bir anlamının olmayacağını düşünmesinden kaynaklanabileceği yapılan okumalar ile çıkarılabilmektedir. Ayrıca ilk kez halk içerisinde damgalanacağı kalabalık karşısına çıktığında hemcinsleri tarafından da çeşitli söylemler ile aşağılandığı okunur:

...son baharını yaşayan bir diğer hatun, "En azından, o kadının alnına sıcak bir demirle damga vurulması gerekirdi. Eminim hanımefendi bunu yaparlarken sarsılırdı. O ahlâksızın giysisinin göğsüne konacak bir damgadan rahatsız olacağını hiç sanmıyorum! Bakarsınız damganın üzerine bir broş ya da benzeri şeytanca bir süs bulup takar ve sokakları gene o kurumlu yürüyüşüyle arşınlamaya devam eder! (Hawthorne, 2005, s. 51-52).

Yukarıda, var olan söylemlerden birinin verildiği alıntı ele alındığında ataerkil söylemlerin kadınlar üzerindeki sirayetini ışık tutması açısından önem taşıdığının altı çizilebilmektedir. Medusa ile Hester'in sahip olduğu ortaklık ve farklılıklara ataerkil bir yaşamın egemen olduğu toplum çerçevesinde yaklaşıldığında birinin kendi rızası ile bir diğerinin ise kendi rızası dışında gerçekleşen cinsel birliktelik sonucunda bir ayıplama ibaresi olarak çeşitli şekillerde damgalandığı okunmaktadır.

Estetik açıdan bakıldığında ise bir anlatının figürü olan Medusa ve roman baş karakteri olan Hester'in güzelliği üzerinde oldukça durulmakta olunduğu gözlemlenir:

"Riyavetlere göre Medusa o kadar güzeldir ki tanrıçaların kıskançlığını, tanrıların beğenisini üzerine toplamıştır." (Çoruk, 2021, s. 194).

"Gür siyah saçları son derece parlaktı, adeta güneşin ışıklarını yansıtıyordu. Son derece düzgün yüz hatları, dupduru bir teni, kalemle çizilmiş gibi biçimli kaşları, derin bakışlı iri siyah gözleri vardı." (Hawthorne, 2005, s. 53).

Sahip oldukları güzellikleri nedeniyle ataerkil toplumun bir kurbanı hale gelen iki kadının kaderleri bu yönde gelişmek durumundaymış gibi ele alınması ve birçok kesim tarafından o şekilde yorumlanması okura bir eleştiri kapısı aralamaktadır. *"Eril kahramanlık hikayesi ile Medusa ismi vahşetle anılmış ve toplumda yaratılan cinsiyet algısı ile bir paralellik içerisinde var olmuştur. 'Medusa güzel olduğu için Poseidon'un tecavüzüne uğradı' çıkarımı yapılan bu hikâyede ceza dışı tarafa kesilmiştir ve toplumda bu durum kabul görmüştür."* (Çoruk, 2021, s. 195). Birçok sanat eserinde

Medusa'nın Athena tarafından dönüştürüldüğü yılan saçlı çirkin bir yaratık olarak yer alması ataerkil bir etkinin dışavurumu olarak yorumlanabilirken çeşitli eleştirilere de açık hale getirdiği söylenebilmekte olan bir olgu olarak okur ve eleştirmen karşısına çıkmaktadır.

Medusa'nın yılanlarla özdeşleşmesi, onun toplumsal yapılar tarafından kabul edilmeyen cinsellik ve güçle ilişkili bir figür olarak kodlanması, feminist bir okuma açısından, kadınların bedenleri ve cinsellikleri üzerinden nasıl denetim altına alındığını ve aynı zamanda bu denetimlere karşı başkaldırdığını gösterir. Medusa, bedensel gücünü ve korkutucu imgesini, toplumsal normları yıkmamanın bir aracı olarak kullanırken, Hester'in içsel yolculuğu bahsedildiği üzere daha çok ahlaki ve toplumsal sınırlarla hesaplaşma üzerinedir. Hester, toplumun ona attığı ahlaki “günahkâr” etiketini kabul etmekle kalmaz, bu damgayı bir güç simgesine dönüştürür. Bu noktada, her iki karakter de feminist bir perspektiften, toplumun dayattığı kimlikler ve normlarla hesaplaşarak, kendi kimliklerini yeniden inşa etmeye çalışırlar.

Estetik açıdan bir yaklaşım yapmak üzere Hester karakterine dönüldüğünde Hester'in damgalanmasının ardından münzevi bir hayat sürmeyi kendine uygun görerek güzelliğini saklamak adına bir nevi kendisini çirkinleştirdiği okunur. Üzerine nüfuz eden normatif ahlak kurallarına boyun eğdiği şeklinde bir çıkarımı da yapılabilen eser karakteri Hester, Püriten toplumunun yerleşik kurallarına uyum sağlama yolunda ilerler: “*Onu kadın yapan ve öyle kalmasını sağlayan her şey uçup gitmiş gibiydi. Hayatın yıkıcı darbelerini yiyen kadınların bu duruma gelmeleri kaçınılmazdı-, onların kaderiydi bu! Zaten kalpleri katlaşıp sertleşmezse çektikleri acılar onları öldürürdü.*” (Hawthorne, 2005, s. 156). Hester'in bu durumu bir kabulleniş gibi algılanabilse de kadın ve erkek ilişkilerinin bir gün ortak bir payda da buluşup mutluluğun kapılarını aralayacaklarına dair büyük bir umut taşıdığı da eser sonundan çıkarılabilmektedir: “*...dünya yeterince olgunlaşıp daha parlak dönemlere eriştiğinde Tanrının izniyle kadın erkek ilişkilerinin ortak bir mutluluğa giden daha sağlıklı bir yere geleceğinden emin olduğunu söylerdi.*” (Hawthorne, 2005, s. 251).

Hester'in üzerinde taşıdığı kırmızı A damgasını kendi rızasıyla taşıdığının da altı çizilen eserde okur Hester'in karakter gelişimine şahit olur. Evli bir kadın olarak bir din adamıyla birlikte olan ve bu birlikteliğinden bir çocuk dünyaya getiren Hester'in, zaman içinde çeşitli söylemleri ve yaptıkları ile halkın gözüne girdiği okunur: *İnsanlar onda öyle büyük bir güç ve öyle büyük bir sevgi ve yetenek görüyorlardı ki kırmızı 'A' harfini ADULTERY yani zina olarak değil de ABLE yani becerikli olarak yorumlamayı tercih etmeye başlamışlardı* (Hawthorne, 2005, s. 154).

Bir karakter gelişimine şahit olunan Hester, yaşadıkları sonucunda kendisini doğru hissettiği yolda ilerlemiş bir karakter olarak okunurken Medusa, eril söylemin merkezinde yalnızca güzel bir kadın olduğu için tecavüze uğrayan ve akabinde cezalandırılan bir kadın figür olarak kendisine hiçbir seçenek sunulmadan acımasızca katledilerek öldürülmüştür. Hester, ataerkil sistemin baskısına rağmen dönüşen

ve toplumsal rollerle yüzleşen bir özneye evrilirken; Medusa, sisteme karşı kendini ifade edemeden sessizliğe mahkûm edilmiş, kurbanlaştırılmıştır. Bu iki figür, kadının ya dönüşerek direniş göstermesi ya da doğrudan yok edilmesi şeklinde işleyen patriyarkal şemaları ifşa eder.

Medusa ve Hester'in toplumsal dışlanmalarının önemli bir boyutunu, ahlaki çift standartlar oluşturur. Hester'in "günahkâr" olarak damgalanması, kadın bedenine yönelik bir toplumsal denetim mekanizması olarak anlaşılabilir. Hester, cinselliğini toplumun sınırları içinde yaşamak zorunda bırakılırken, erkek figürler benzer davranışlarda bulunduklarında cezalandırılmazlar. Bu durum, Judith Butler'in toplumsal cinsiyetin performatif doğası üzerine geliştirdiği kuramla da örtüşmektedir. Butler'a göre, cinsiyet, sabit bir özne değil, sürekli olarak toplumsal normlar tarafından yeniden üretilen ve performatif olarak sergilenen bir yapıdadır (Butler, 2014). Hester, toplumsal normların performatif bir biçimde ona yüklediği kimliği kabul eder ve bu kimliği toplumsal düzene karşı bir başkaldırıya dönüştürür. Medusa ise, cinsel güç ve korkutucu kimliğiyle, erkek egemen toplumsal yapıya karşı daha görünür bir başkaldırı sergiler.

Medusa ve Hester'in dışlanması, sadece bireysel değil, toplumsal düzeyde de cinsiyetçi ahlaki çift standartların nasıl işlediğine dair önemli bir gösterge sunar. Medusa, toplumsal normlar tarafından cinsel güçle ilişkilendirilirken, Hester de aynı normlar tarafından cinsel özgürlükten mahrum bırakılır. Bu bağlamda, her iki karakterin de yaşadığı damgalanma, kadınların toplumsal yapıların ikili cinsiyet normları çerçevesinde maruz kaldığı dışlanma süreçlerinin birer yansımasıdır.

Medusa ve Hester'in hikayeleri, toplumsal dışlanma süreçlerinin sembolik düzeyde nasıl şekillendiğini de gösterir. Medusa'nın başındaki yılanlar, onun dışlanmış ve korkulan bir figür haline gelmesini simgelerken, Hester'in kırmızı harfi de onun toplumsal "günahkâr" kimliğinin sembolüdür. Bu semboller, her iki karakterin dışlanma süreçlerinin toplumsal normlar tarafından üretilen bedensel ve psikolojik izlerinin göstergeleridir. Goffman'ın damgalanma üzerine geliştirdiği teoriler ışığında, bu semboller, sadece dışlanmanın işaretleri değil, aynı zamanda karakterlerin toplumsal normları dönüştürme çabalarının araçlarıdır. Medusa, yılanları bedensel bir ifade olarak benimseyerek toplumsal normlara karşı direnirken, Hester de kırmızı harfi kabul ederek, içsel bir güç kazanır ve toplumsal ahlaka karşı duruş sergiler.

Özetle Medusa ve Hester'in hikayeleri, kadınların toplumsal yapıların dayattığı kimlik ve normlarla nasıl mücadele ettiğine dair önemli dersler sunar. Her iki karakter de dışlanmışlık ve damgalanma süreçlerini farklı biçimlerde deneyimlerken, toplumsal normlarla hesaplaşarak, kendi kimliklerini yeniden inşa ederler. Bu çalışma, Medusa ve Hester'in toplumsal dışlanma süreçlerini, feminist ve psikolojik perspektiflerden ele alarak, damgalanmanın ve dışlanmanın, bireysel kimlik oluşumundaki rolünü vurgulamaktadır.

5. Sonuç

Edebiyat ve mitolojinin güçlü birlikteliğine dikkat çekilen bu çalışmada, Hawthorne'un *Kızıl Damga* adlı eseri ile mitolojideki Medusa figürü, "damgalanma" ve "ötekileştirme" ekseninde karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Her iki anlatıda da kadın figürlerin merkezde yer alması, çalışmanın toplumsal cinsiyet bağlamında yürütülmesini mümkün kılmıştır. Hester Prynne ve Medusa, ataerkil sistemin uyguladığı normatif şiddetin simgesel temsilleri olarak okur karşısına çıkar. Hester, toplum tarafından dışlansa da zamanla kendini var etmeyi başarırken; Medusa, güzelliği nedeniyle cezalandırılan ve eril bakışın nesnesi hâline getirilerek sessizleştirilen bir figürdür. Bu iki anlatı, kadının patriyarkal düzende ya dönüşerek bir tür direnç geliştirmeye zorlandığını ya da doğrudan yok edildiğini göstermesi bakımından paralellik taşır. Çalışmanın teorik zemininde Judith Butler'ın toplumsal cinsiyetin performatif doğasına dair yaklaşımları, Simone de Beauvoir'ın kadının "öteki" olarak konumlandırılmasına dair çözümlemeleri, Bell Hooks'un ırk, sınıf ve cinsiyet kesişimselliğine yönelik eleştirileri, Mary Wollstonecraft'ın kadın haklarını merkeze alan erken dönem feminist görüşleri ve Julia Kristeva'nın dil ve öznellik eksenindeki okumaları feminist kuramın çeşitliliğini gözler önüne sermektedir. Aynı zamanda yapıçözümcü yaklaşım, bu anlatıların tarihsel ve toplumsal bağlamdan arınarak çok katmanlı okumalarla anlam dünyalarının genişletilmesine katkı sunmuştur. Derrida'nın "yapının merkezinin olmaması" ilkesinden hareketle, metinlerdeki kadın figürlerinin sabit ve tanımlı roller dışında da anlamlandırılabilceği ortaya konmuştur. Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi'nin sunduğu disiplinlerarası yaklaşım aracılığıyla yapılan bu inceleme, edebiyat ve mitolojinin hem tarihsel hem kültürel anlamda birbirini tamamlayan doğasını gözler önüne sererken; kadının geçmişten günümüze eril hegemonya tarafından nasıl şekillendirildiğini irdeleme fırsatı sunmuştur. Sonuç olarak bu çalışma, kadının tarih boyunca farklı bağlamlarda ama benzer yöntemlerle damgalandığını, ötekileştirildiğini ve özneleşme sürecinin sistematik olarak engellendiğini göstermeye çalışarak, edebî ve mitolojik metinlerdeki kadın temsilleri üzerinden feminist bir hermenötik geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Kaynakça

- Albay, N. (2022). "Hester Prynne's Transformation In Nathaniel Hawthorne's *The Scarlet Letter*". World Language Studies. Cilt: 2. Sayı: 1.
- Aytaç, G. (2019). *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*. Doğu Batı Yayınları: Ankara.
- Başkan, F. B. (2011). "Canavardan Kızkardeşe: Medusa Mitinin 20. Yy Kadın Şairleri Tarafından Tekrar Yazımı". Ankara: Edebiyat ve Bilim-1, 2. Uluslararası Edebiyat ve Bilim-1 Sempozyumu Bildirileri.
- Beauvoir, S. (2019). *İkinci Cinsiyet*. Koç Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- Butler, J. (2014). *Cinsiyet Belası*. Metis Yayınları: İstanbul.

- Chanter, T. (2022). *Toplumsal Cinsiyet*. Fol Kitap: Ankara.
- Cixous, H. (1975). “The Laugh of the Medusa.” Petroleuse Press, University of Paris VIII Vincennes.
- Çoruk, H. (2021). Medusa Miti Üzerinden Sanatta Yeniden Anlamlandırma ve Yeniden Üretim”. *ViraVerita E-Dergi*. Vol: 13.
- Derrida, J. (1997). *Of grammatology*. Baltimor & Lonon: Johns Hopkins University Press.
- Goffman, E. (1963). *Stigma: Notes on the management of spoiled identity*. Englewood Cliff NJ: Prentice Hall.
- Hawthorne, N. (2005). *Kızıl Damga*. Bilge Sanat Yapım Yayınları: İstanbul.
- İrzık, S. – Parla, J. (2021). *Kadınlar Dile Düşünce*. İletişim Yayınları: İstanbul.
- Kristeva, J. (1986). *The Kristeva Reader*, Toril Moi (ed.). Oxford: Blackwell.
- Mengü, G. (2020). “Kadın ve Mitoloji Bakımından Sylvia Plath’ın Medusa Şiiri Üzerine Bir Değerlendirme”. *Edebiyatta Kadın ve Mit* (Derleyen: Ayten Er – Yavuz Çelik). Bilgin Kültür Sanat Yayınları.
- Sivri, M. – Köylü, I. (2013). “Karşılaştırmalı Edebiyat ve Mitoloji İlişkisi”. *HUMANITAS Dergisi*. Sayı: 2.